

III ТЕХНОЛОГІЇ ОТРИМАННЯ ТА ОБРОБКИ КОНСТРУКЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ

УДК 669.147

Є. В. Синегін, д-р техн. наук Б. М. Бойченко, канд. техн. наук В. Г. Герасименко,
Л. С. Молчанов, В. І. Хотюн

Національна металургійна академія України, м. Дніпропетровськ

ФІЗИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОДУВКИ СТАЛІ ГАЗОВОЮ СУСПЕНЗІЄЮ У ПРОМІЖНОМУ КОВШІ МБЛЗ

Об'єктом дослідження є процес безперервного розливання сталі, що включає вдування газо-порошкової суміші порожнистим стопором-інжектором проміжного ковша. Методами фізичного моделювання досліджено вплив продувки на процес безперервного розливання, включаючи гальмування струменя металу, режим витікання газо-порошкової суміші і розподіл порошку в кристалізаторі МБЛЗ.

Ключові слова: безперервне розливання, моделювання, продувка, інокулятор.

Вступ

Безперервне розливання сталі є фінішною операцією, у результаті якої отримують товарний продукт – заготовку, розміри та властивості якої відповідають готівій продукції. Тому на сучасному етапі розвитку вітчизняної металургії велику увагу приділяють методам захисту сталі від вторинного окислення та технологіям обробки сталі у передкристалізаційний період (електромагнітне перемішування, «м'яке» обтиснення, обробка інокуляторами та ін.).

З цього погляду перспективною технологією є вдування у рідку сталь інокулятора (залізного порошку або модифікувальних добавок) у струмені інертного газу через порожнистий стопор проміжного ковша, що чинить комплексний ефект на технологію розливання, сприяючи захисту струменя від вторинного окислення та видаленню газів і неметалевих включень у шлакову фазу проміжного ковша та подрібнення макроструктури заготовки при об'ємній кристалізації, що ініційована інокуляторами. Також автори роботи [1] стверджують, що у випадку потрапляння бульбашок аргону у кристалізатор зменшується поглиблення перегрітого струменя металу в рідку фазу заготовки та зменшення заростання заглибного стакану, при розливанні неіржавіючої сталі.

Зручним інструментом для вивчення гідродинамічних аспектів взаємодії газо-порошкового струменя з рідиною є фізичне моделювання на водяних моделях.

Методика досліджень

Вітчизняні металурги при моделюванні процесу безперервного розливання сталі зазвичай використовують три числа подоби: 1) число Фруда Fr , що характеризує відношення інерційної сили потоку та гравітацій-

ної сили; 2) число Рейнольдса Re , що характеризує відношення інерційної сили та сил молекулярного тертя (в'язкості) в рідині або газі; 3) число Вебера We , що характеризує відношення інерційної та капілярних сил. За даними робіт [2–4], при моделюванні безперервного розливання сталі можна знехтувати числом Вебера. Визначення решти чисел подоби автори цієї роботи здійснювали відповідно до π -теореми за методикою, що вже докладно описана [4]. Визначальними при імітації гальмування струменя рідини є число Фруда, безрозмірний імпульс та лінійний симплекс.

$$Fr = \frac{w^2}{g \cdot h_p} \text{ – число Фруда;}$$

$$I = \frac{i_2}{\rho_m \cdot g \cdot h_p} \text{ – безрозмірний імпульс газового}$$

струменя, який характеризує відношення імпульсу газового струменя до гравітаційних сил, що діють на рідину;

$$H = \frac{h_p}{h_c} \text{ – лінійний симплекс, що характеризує відно-}$$

шення рівня рідини у напірній ємності до висоти сопла над гирлом заглибного стакану;

де w – середньовитратна швидкість витікання рідини, м/с;

g – прискорення вільного падіння, м/с²;

ρ_p – густина рідини, кг/м³;

h_p – рівень рідини в напірній ємності, м;

i_2 – секундний імпульс газо-порошкового струменя, Н;

h_c – рівень сопла над гирлом заглибного стакану, м;

Тоді приймаючи лінійний масштаб та масштаб густини 1:2 та 1:7,2 відповідно, можна розрахувати масштаби імпульсу та швидкості:

$$k_w = \sqrt{k_l} = \sqrt{0,5} = 0,25, \quad (1)$$

$$k_i = k_\rho \cdot k_l = \frac{1}{7,2} \cdot \frac{1}{2} = \frac{1}{14,4} \approx 0,07, \quad (2)$$

де k_w, k_i, k_c, k_l – відповідно масштаби швидкості, секундного імпульсу газового струменя, густини рідини та лінійний масштаб.

Для імітації взаємодії газо-порошкового струменя з потоком рідини, що витікає з проміжного ковша, було зібрано фізичну модель у масштабі 1:2 (рис. 1), яка складається з напірної ємності 1 з мірною шкалою, з якої вода скляною трубкою 2 витікає в модель кристалізатора 3, поверхня рідини в якому вкрита сумішшю 4 вакуумного масла та керосину в пропорції 1:1 для імітації шлакоутворювальної суміші на дзеркалі металу в кристалізаторі. Рівень води в кристалізаторі підтримується сталим за допомогою гнучкого шланга 5.

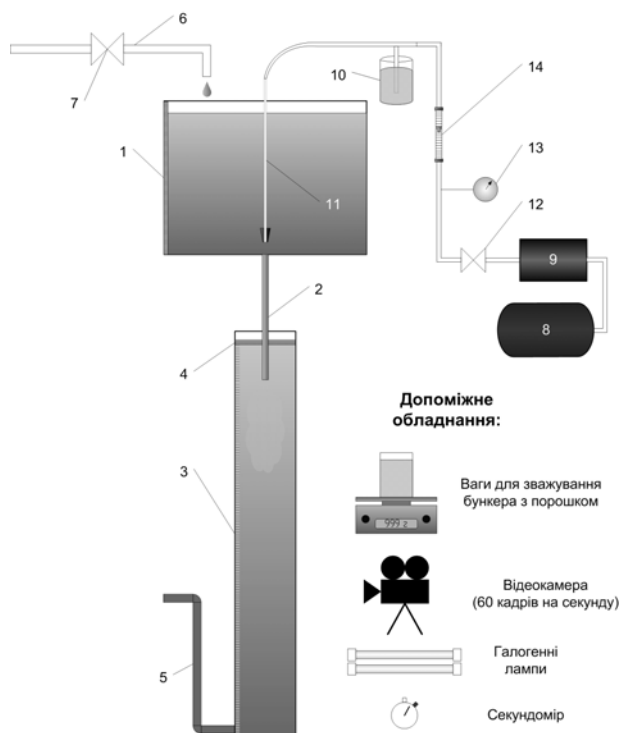

Рис. 1. Принципова схема експериментальної установки:

- 1 – напірна ємність; 2 – скляна трубка; 3 – модель кристалізатора; 4 – суміш вакуумного масла та керосину;
5 – зливний шланг; 6 – труба для постачання води у напірну ємність; 7 – вентиль; 8 – компресор; 9 – ресивер;
10 – бункер з піском; 11 – мідна трубка з гумовим наконечником; 12 – вентиль; 13 – манометр; 14 – ротаметр

Воду в напірну ємність постачають через трубу 6 із вентилем 7. Стиснене повітря з компресора 8 потужністю 1,5 кВт гнучкими шлангами подають до ресивера 9 об'ємом 35 л, після чого змішують у бункері 10 з порошком, що імітує інокулятор. Отриману повітряно-порошкова суміш через мідну трубку 11 із гумовим наконечником вдувають у потік рідини, що витікає з напірної ємності. Висоту сопла над рівнем стоку регулюють за допомогою шарнірної передачі з точністю 0,5 мм. Витрату повітря з ресивера регулюють вентилем 12, тиск і витрату повітря перед соплом вимірюють відповідно манометром 13 і ротаметром 14 із поправками на втрату тиску при транспортуванні газо-порошкової суміші. Режими взаємодії газового струменя з рідиною фіксують камерою з частотою 60 кадрів на секунду з підсвічуванням двома галогенними лампами. Отримане HD-відео розкадровують у програмі VirtualDub для подальшої візуальної оцінки режимів витікання газового струменя з сопла. Зображення зони взаємодії газового струменя з рідиною оброблені у програмі Adobe Photoshop для кращої візуалізації (рис. 2).

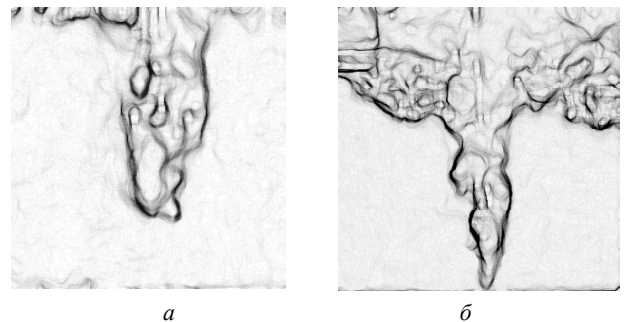

Рис. 2. Зона взаємодії газо-порошкового струменя з рідиною: а – бульбашковий режим: $H = 1,8$, $I = 1,87 \cdot 10^{-4}$, $Fr = 1,46$; б – бульбашково-струминний режим: $H = 5,6$, $I = 5,63 \cdot 10^{-5}$, $Fr = 0,34$

Феноменологічний аналіз отриманих результатів

У ході статистичного аналізу експериментальних даних було виявлено, що безрозмірний імпульс має дві автомодельні по відношенню до числа Фруда області.

Перша автомодельна область $I < 10^{-4}$ відповідає випадку високого рівня води в напірній ємності за низької інтенсивності продувки. У цьому випадку інерційні сили потоку рідини, що витікає з напірної ємності, переважають над імпульсом газового струменя. Число Фруда в цьому випадку залежить лише від висоти стопа h_c , при збільшенні якої (зменшенні H) цей вплив посилюється. Друга автомодельна область $I > 5 \cdot 10^{-2}$, навпаки, спостерігається при високій інтенсивності продувки за низького напору рідини, тобто коли імпульс газового струменя переважає над інерційними силами потоку рідини, яка витікає з напірної ємності. У цьому разі положення стопа настільки низьке, що струмінь газу практично повністю блокує витікання рідини.

Гальмування струменя рідини, що може бути описане симплексом швидкості W , визначається за виразами (3) і (4), що графічно зображено на рис. 3.

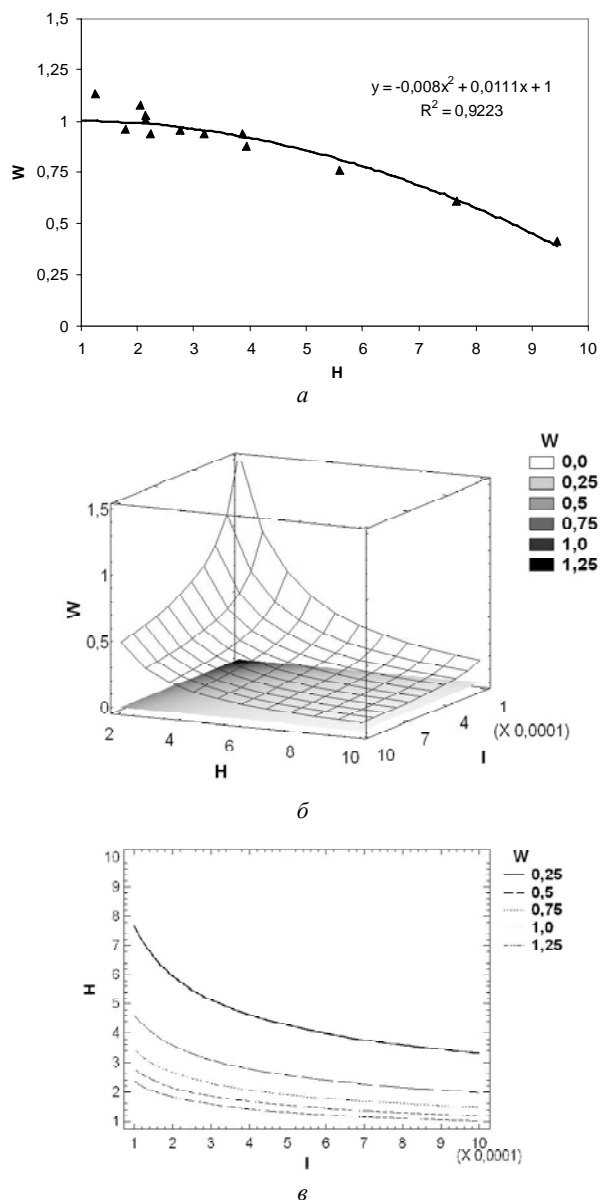

Рис. 3. Графічне зображення моделей: а – модель (3), б – тривимірне зображення моделі (4), в – зображення моделі (4) у вигляді ізоліній

$$W = \frac{w_{\text{факт}}}{w_{\text{ном}}} = 1 - \frac{H^2}{125} + \frac{H}{89,73}, \text{ при } I < 10^{-4}, (R^2 = 0,92), (3)$$

$$W = \frac{w_{\text{факт}}}{w_{\text{ном}}} = \frac{0,04}{\sqrt{I} \cdot H^{1,36}}, \text{ при } I \geq 10^{-4}, (R^2 = 0,7271), (4)$$

де $w_{\text{факт}}$, $w_{\text{ном}}$ – відповідно фактична середньовитратна швидкість за продувки та номінальна середньовитратна швидкість витікання без продувки.

З рис. 3 видно, що швидкість витікання рідини при продувці може зменшуватися до повної зупинки або збільшуватися щонайменше у 1,5 рази за різних режимів

продувки. У промислових умовах продувка відбувається в режимі $I \geq 10^{-5}$, $H \geq 8$, за умов якого симплекс швидкості змінюється в межах $0,3 \div 0,45$.

Ефективність обробки сталі мікрохолодильниками значною мірою залежить від характеру взаємодії частинок порошку з рідким металевим розплавом. Погіршення умов контакту призводить до уповільнення нагріву та плавлення порошку, а також підвищення вірогідності його виносу газовими бульбашками у шлакову фазу.

У численних роботах вітчизняних і закордонних дослідників шляхом моделювання на водяних моделях та розплавах легкоплавких металів та їх сплавів було встановлено, що дрібнодисперсні часточки за низької концентрації порошку в газі формують газо-порошковий струмінь, що здатен пройти крізь поверхню бульбашки. При збільшенні концентрації порошку в газі утворюється однорідний газо-порошковий струмінь. Формування бульбашкового та струминного режимів залежить від розмірів частинок порошку, його об'ємної концентрації в суміші, відносної швидкості порошку у струмені газу, густини та в'язкості останнього. У роботі [5] перехід бульбашкового режиму у струминний описано залежністю (5), що була експериментально підтверджена дослідженнями авторів:

$$\theta_n = \frac{\pi}{6 \left(\frac{6}{\sqrt{2\text{Re} + 1}} \right)^3}, (5)$$

де θ_n – об'ємна частка порошку; а число Рейнольдса розраховується за формулою:

$$\text{Re} = \frac{d_n (w_z - w_n)}{v_z}, (6)$$

де d_n – розмір фракції порошку, м; w_z , w_n – відповідно швидкість газу і порошку, м/с; v_z – кінематична в'язкість газу, м²/с.

На рис. 4 наведена умова переходу бульбашкового режиму продувки у струминний, отримана за виразом (5).

Характер розподілу порошку в рідкій фазі заготовки не змінюється за різних режимів продувки і має однаковий циркуляційний контур, який у верхніх шарах рідини збігається з циркуляційним контуром рідини. У нижніх шарах рідини, де швидкості потоків уповільнюються, порошок із густиною, вищою за густину води, починає осаджуватися. Водночас щільність седиментації в поперечному перетині заготовки дещо нерівномірна. Максимум її спостерігається в осьовій частині заготовки, периферійні ділянки перетину заготовки меншою мірою насичуються порошком.

Визначення орієнтовного градієнту концентрації порошку у поперечному перетині заготовки на різній глибині від меніску аналізували шляхом порівняння світлопроникності води. Для цього розкадровані зображення обробляли на ПЕОМ у програмі *Adobe Photoshop* фільтром *Posterize* до отримання зображення областей із різною яскравістю, що відповідає різній концентрації порошку в воді. Характер розподілу по-

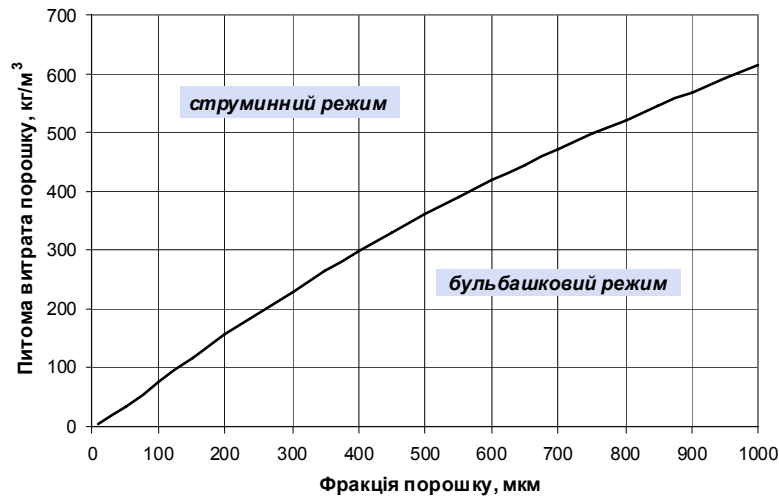

Рис. 4. Умова існування струминного і бульбашкового режиму для порошку різної фракції та його масової витрати

рошку різної густини в об'ємі заготовки зображено на рис. 5.

У разі використання порошку з густиною, нижчою за густину рідини, близько 50÷80 % порошку затягується висхідними струменями газу, що спливають у рідкій фазі заготовки, і асимілюються шлаковою фазою. Решта порошку у нижніх шарах заготовки значною мірою

рівномірно розподіляється по перетину заготовки і поступово спливає.

Криві розподілу концентрації в обох випадках подібні до кривої нормального розподілу Гауса і при віддаленні від меніску наближаються до прямої. Концентраційний градієнт при вдуванні легкого порошку в центрі заготовки майже відсутній і спостерігається лише в периферійній частині заготовки. Важкий порошок утворює значний концентраційний градієнт на всьому перетині заготовки. Концентраційний градієнт майже відсутній на глибині 800 мм для важкого порошку і 600 мм для легкого.

Слід відзначити, що в разі використання плавких мікрохолодильників градієнт концентрації порошку в поперечному перетині заготовки буде меншим. Це зумовлюється швидшим розплавленням порошку в «теплішій» осевій частині заготовки.

Висновки

За результатами фізичного моделювання досліджено 3 важливі гідродинамічні аспекти взаємодії газо-порошкової суміші з рідиною: гальмування струменя рідини, режим взаємодії газо-порошкового струменя з рідиною та розподіл порошку в рідкій фазі кристалізатора. Інжекція газо-порошкового струменя в рідкий метал проміжного ковша МБЛЗ може відбуватися у бульбашковому або бульбашково-струминному режимах. Останній є більш бажаним, оскільки зменшує вірогідність затікання рідкої сталі в досить велике (4–6 мм) сопло стопора-інжектора.

Додатковим ефектом від вдування газо-порошкової суміші, який позитивно впливає на умови формування коринки заготовки у кристалізаторі, є гальмування майже у 2 рази потоку сталі, що витікає з промковша. Розподіл плавкого мікрохолодильника, який є щільнішим за рідку сталь, у рідкій фазі кристалізатора нагадує криву Гауса, яка згладжується з поглиблення далі від меніска. З урахуванням розплавлення частини інокулятора в рідкій фазі заготовки можна стверджувати про його

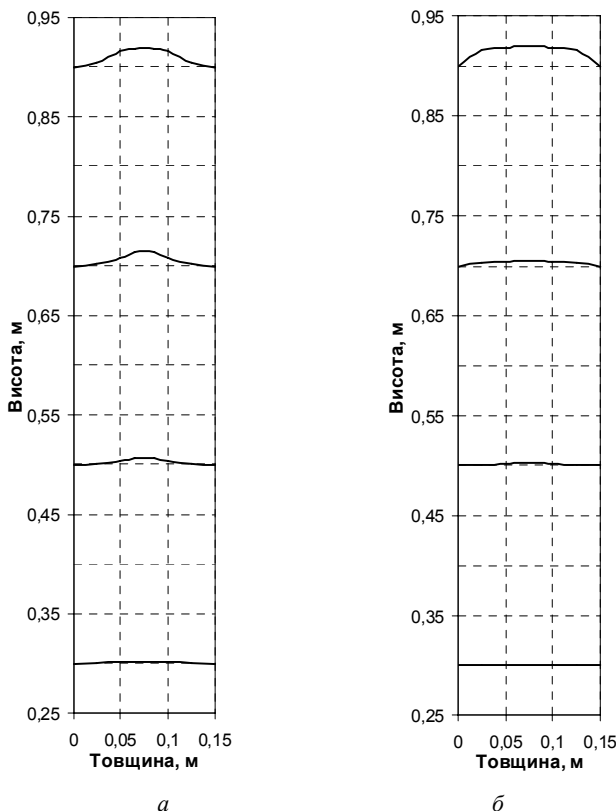

Рис. 5. Елюри концентрації порошку важкого (а) і легшого (б) за рідину по перетину заготовки на різній глибині рідкої фази (меніску відповідає позначка 1 м, крайка трубки занурена на 5 см під меніск рідини)

рівномірний розподіл по всьому об'єму рідкої фази у кристалізаторі.

Список літератури

1. Лейтес А. В. Защита стали в процессе непрерывной разливки / А. В. Лейтес. – М. : Металлургия, 1984. – 200 с. :
2. Исследование вынужденных и свободных циркуляционных потоков жидкого металла в непрерывном слитке на водяных моделях / [А. Д. Акименко, А. А. Скворцов, А. И. Гуськов] // Непрерывное литье стали. Тематический отраслевой сборник № 3. – М. : Металлургия, 1976. – С. 48–53.
3. Протопопов Е. В. Исследование гидродинамики металла в промежуточном ковше слябовой МНЛЗ / Е. В. Протопопов, Л. А. Ганзер // Новини науки Придніпров'я. – 2008. – № 3–4. – С. 54–56.
4. Синегин Е. В. Расчет масштаба модели для изучения процесса распределения инокуляторов в жидкой фазе кристаллизующейся заготовки / Е. В. Синегин // Спеціальна металургія : вчора, сьогодні, завтра : матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції. – К. : НТУУ «КПІ», 2012. – С. 308–321.
5. Айронз Г. А. Научный и практический аспекты конструирования фурм для вдувания порошков / Г. А. Айронз // Труды конференции «Инжекционная металлургия». – М. : Металлургия, 1990. – С. 44–62.

Одержано 26.02.2014

Синегин Е.В., Бойченко Б.М., Герасименко В.Г., Молчанов Л.С., Хотюн В.И. Физическое моделирование продувки стали газовой суспензией в промежуточном ковше МНЛЗ

Объектом исследования является процесс непрерывной разливки стали, включающий вдувание газопорошковой смеси через полый стопор-инжектор промежуточного ковша. Методами физического моделирования изучено влияние продувки на процесс непрерывной разливки, включая торможение струи металла, режим истечения газопорошковой смеси и распределение порошка в кристаллизаторе МНЛЗ.

Ключевые слова: непрерывная разливка, моделирование, продувка, инокулятор.

Synegyn E., Boychenko B., Gerasimenko V., Molchanov L., Hotyun V. Physical modeling of purging steel by gas suspension in caster tundish of CCM

Object of research is the process of continuous casting of steel which includes injection of gas-powder mixture through a hollow stopper-injector in a tundish. By methods of physical modeling influence of injection on continuous casting process, including metal flow braking, a mode of expiration the gas-powder mix and a powder distribution in crystallizer of CCM, were investigated.

Key words: continuous casting, modeling, injection, inoculator.